

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд

**за придобиване на образователната и научна степен „Доктор на науките“
в професионално направление 3.2 Психология,
по процедура за защита във Философски факултет
на Софийски университет „Св. Климент Охридски“**

Рецензията е изготвена от **проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева – Софийски университет „Св. Климент Охридски“** в качеството ѝ на член на научното жури съгласно заповед на Ректора на Софийския университет.

Тема на дисертационния труд: Личностни предиктори на преживяваното благополучие

Автор на дисертационния труд: Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева

Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертацията е в обем от 327 страници. Състои се от въведение, три части, заключение и литература. Данните са онагледени посредством 155 таблици и 133 фигури. Използваната литература включва 453 източника, от които 29 на български език и 424 на английски език.

Дисертацията е фокусирана върху две цели. Първата е да анализира директните, опосредстваните и опосредстващите ефекти на личностните черти и личностните диспозиции върху благополучието и неговите компоненти. Втората, явяваща се продължение на първата, - да изследва възможностите за повишаване на личните ресурси за постигане на оптимална себерегулация.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три части, заключение и използвана литература. Теоретичният обзор е представен в четири глави. Първата описва подходите към изучаване на благополучието. Втората е посветена на връзките между личностни черти от модела „Големите пет“ и благополучието, като последното е анализирано и от гледна точка на кибернетичната теория за личността. Третата глава е посветена на отношенията на благополучието с широк спектър от личностни диспозиции, справянето и потенциала за справяне. Разгледани са и взаимоотношенията на благополучието със смисъла на живота, самооценката, както и различни аспекти на самосаботиране. Четвъртата глава систематизира възможностите за повишаване на личния ресурс за ефективна себерегулация предимно чрез учене.

Втората част на дисертацията представя теоретичната рамка и методологията на емпиричното изследване на ролята на личностните черти и личностните диспозиции за преживяваното благополучие. Подробно са описани целта, задачите, хипотезите, теоретичния модел и инструментариума, изследваните лица и процедурата на изследването. Третата част съдържа анализите на получените резултати и връзките им с данните от литературата.

Методология

Създаденият интегративен модел е проверен чрез емпирично изследване. Общият брой на участниците в него е 493 човека, като за анализите са използвани 455 изцяло попълнени въпросници. За проверка на психометричните характеристики на скалите са използвани експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти и анализ на вътрешната консистентност на скалите с алфа на Кронбах. Анализът на данните е осъществен с: а) поредица еднофакторни дисперсионни анализи и т-тестове за анализиране на ефектите на демографските фактори; б) корелационен и регресионен анализ за директните връзки и предиктивните възможности на избраните променливи; в) медиаторен и модераторен анализ за тестиране на предположените индиректни ефекти.

Изборът на статистически методи за анализ на данните е убедителен, интерпретацията на получените резултати - коректна и прецизна. В дискусиите подробно и с вещина се разискват постигнатите нови данни и потвърждаването на вече съществуващите.

Оценка на качеството на научните трудове на кандидата, свързани с покриването на минималните национални изисквания за научната степен „доктор на науките“ в ПН 3.2 Психология

Представени са научни публикации, които по количество и качество съответстват на минималните национални изисквания и ги надхвърлят. По показатели Г от публикувана монография, която не е представена като основен хабилитационен труд, се получават **100 т.** От 7 статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация са натрупани **96,5 т.** Други 8 статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове допринасят **50 т.** С една студия в Годишника на СУ и една глава от колективна монография, от които кандидатът получава 11,5 т., общият **бал за група от показатели от група Г става 258.**

Прави впечатление, че цитиранията са **предимно в** научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, като са представени 19 цитирания (**285 т.**), както и **15 цитирания в** монографии и колективни токове с научно рецензиране, от които са натрупани нови **150 т.** **Общият бал в група от показатели Д е 445,** с което минималните национални изисквания са надхвърлени многократно. Това е валидно и по отношение на специфичните изисквания на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Автореферат

Представеният автореферат отразява коректно основното съдържание и научните приноси на дисертационния труд.

Научни приноси

Приемам научните приноси, формулирани от дисертанта, но искам да добавя и някои акценти.

1. Осъществено е мащабно изследване върху фундаментални въпроси в психологията. Личностните черти и личностните диспозиции заемат ядрото на човешката психика, благополучието оценява интегралното качество на човешкия живот. Изследваните връзки са централни за човешкото съществуване.

2. Установени са основни предиктори на преживяваното благополучие. Оказва се, че личностните черти и личностните диспозиции определят както директно, така и косвено равнището на възприемано благополучие. Но именно смисълът на живота е показан като най-силен предиктор със самостоятелно значение, за който не се откриват опосредствани връзки с благополучието.

3. Използван е *динамичен* модел на връзки между изследваните променливи. Установява се, че личностните черти имат както директен и модериращ ефект, така и опосредствано влияние чрез ефекта си върху процеса на себерегулация и избора на проактивни или защитни поведения. Моделът на взаимодействие се определя в зависимост от характеристиките на средата. Като пример може да послужи преживявана криза. За използвания модел е съществено какви са условията, в които се развива кризата и каква е нейната специфика – продължителност, глобалност, непредсказуемост и екзистенциална значимост – именно те определят контекста на индивидуалните реакции. Динамиката може да бъде илюстрирана като цикъл от възприемано подкрепяне и затрудняване на личния контрол в процеса на намирането на адаптивни механизми за приспособяване.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След като се запознах с представените дисертационен труд, автореферат, публикации по темата и цитирания, въз основа на направения анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни и научно-приложни приноси, потвърждавам, че

научните постижения отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за приложението му и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“ за **придобиване на научната степен „доктор на психологическите науки“**. В частност Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева удовлетворява минималните национални изисквания в професионалното направление и не е установено плагиатство в представените дисертационен труд, автореферат и научни трудове.

Давам своята **положителна** оценка на дисертационния труд.

Въз основа на гореизложеното, **в качеството на член на научното жури смятам, че има всички основания да се даде образователната и научна степен „доктор на психологическите науки“ в професионално направление 3.2 Психология (Обща и възрастова психология) на Маргарита Ангелова Стефанова-Бакрачева.**

19 септември 2023 г.

проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева